

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (czwarta izba)

z dnia 3 października 2013 r.*

Środowisko naturalne — Dyrektywa 75/442/EWG — Gnojowica świńska wytworzona i składowana w gospodarstwie hodowli trzody chlewnej do momentu sprzedaży podmiotom prowadzącym gospodarstwa rolne, które wykorzystują ją jako nawóz na swoim terenie — Kwalifikacja jako odpady lub produkt uboczny — Przesłanki — Ciężar dowodu — Dyrektywa 91/676/EWG — Brak transpozycji — Odpowiedzialność osobista producenta za przestrzeganie prawa Unii dotyczącego odpadów i nawozów przez takie podmioty

W sprawie C-113/12

mającej za przedmiot wnioszek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Supreme Court (Irlandia) postanowieniem z dnia 23 lutego 2012 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 1 marca 2012 r., w postępowaniu:

Donal Brady

przeciwno

Environmental Protection Agency,

TRYBUNAŁ (czwarta izba),

w składzie: L. Bay Larsen, prezes izby, J. Malenovský, U. Löhmus, M. Safjan i A. Prechal (sprawozdawca), sędziowie,

rzecznik generalny: P. Cruz Villalón,

sekretarz: L. Hewlett, główny administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 27 lutego 2013 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu D. Brady’ego przez A. Collinsa, SC, oraz D. Gearty, solicitor,
- w imieniu Environmental Protection Agency przez A. Doyle’a, solicitor, N. Butler, SC, oraz S. Murray, BL,
- w imieniu rządu francuskiego przez G. de Bergues’a oraz S. Meneza, działających w charakterze pełnomocników,

* Język postępowania: angielski.

— w imieniu Komisji Europejskiej przez K. Mifsuda-Bonniciego, D. Düsterhausu oraz A. Alcover San Pedro, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 16 maja 2013 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni dyrektywy Rady 75/442/EWG z dnia 15 lipca 1975 r. w sprawie odpadów (Dz.U. L 194, s. 39), zmienionej decyzją Komisji 96/350/WE z dnia 24 maja 1996 r. (Dz.U. L 135, s. 32) (zwanej dalej „dyrektywą 75/442”).
- 2 Wniosek ten został przedstawiony w ramach sporu pomiędzy D. Bradym a Environmental Protection Agency (agencją ochrony środowiska, zwaną dalej „EPA”) w przedmiocie niektórych warunków powiązanych z zezwoleniem na powiększenie hodowli trzody chlewnej wydanym D. Brady’emu przez ten organ.

Ramy prawne

Prawo Unii

Dyrektywa 75/442

- 3 Dyrektywa 75/442 została uchylona i zastąpiona dyrektywą 2006/12/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 kwietnia 2006 r. w sprawie odpadów (Dz.U. L 114, s. 9), która następnie została uchylona i zastąpiona dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylającą niektóre dyrektywy (Dz.U. L 312, s. 3). Z uwagi jednak na datę wydania zezwolenia, którego dotyczy sprawa przed sądem krajowym, podlega ono dyrektywie 75/442.
- 4 Artykuł 1 lit. a) akapit pierwszy dyrektywy 75/442/EWG brzmi:
„Do celów niniejszej dyrektywy stosuje się następujące definicje:
a) »odpady« oznaczają wszelkie substancje lub przedmioty, należące do kategorii określonych w załączniku I, które ich posiadacz usuwa, zamierza usunąć lub do których usunięcia został zobowiązany”.
- 5 Na mocy art. 1 lit. a) akapit drugi dyrektywy 75/442 Komisja ma obowiązek sporządzić „wykaz odpadów należących do kategorii wymienionych w załączniku I”. Decyzją 94/3/WE z dnia 20 grudnia 1993 r. (Dz.U. 1994, L 5, s. 15) Komisja przyjęła taki wykaz (zwany dalej „europejskim katalogiem odpadów”), w którym figurują między innymi pośród „odpadów z rolnictwa” „odchody zwierzęce, gnojówka i obornik (łącznie z odpadami słomy), ścieki, gromadzone osobno i oczyszczane poza terenem zakładu”.
- 6 Artykuł 1 lit. b) i c) dyrektywy 75/442 zawierał następujące definicje:
„b) »producent« oznacza dowolny podmiot, którego działalność obejmuje produkcję odpadów [...]

- c) »posiadacz« oznacza producenta odpadów lub osobę fizyczną lub prawną, do której one należą [która jest w ich posiadaniu]”.
- 7 Artykuł 2 ust. 1 lit. b) ppkt (iii) dyrektywy miał następujące brzmienie:
- „Z zakresu niniejszej dyrektywy są wyłączone:
- [...]
- b) w przypadku gdy są one już objęte inną legislacją:
- [...]
- iii) zwłoki zwierzęce oraz następujące odpady z rolnictwa: odchody oraz inne naturalne nieszkodliwe substancje stosowane w gospodarce rolnej”.
- 8 Artykuł 4 dyrektywy 75/442 stanowił:
- „Państwa członkowskie podejmują niezbędne środki w celu zapewnienia, że odpady są odzyskiwane lub unieszkodliwiane bez zagrożenia zdrowia ludzkiego oraz bez stosowania procesów lub metod, które mogłyby szkodzić środowisku naturalnemu, w szczególności:
- bez zagrożenia dla wody, powietrza, gleby oraz roślin i zwierząt,
 - bez powodowania uciążliwości przez hałas lub zapachy,
 - bez negatywnych skutków dla terenów wiejskich oraz miejsc o szczególnym znaczeniu.
- Państwa członkowskie podejmują także niezbędne środki zakazujące porzucania, wysypywania lub niekontrolowanego unieszkodliwiania odpadów”.
- 9 Artykuł 8 tej dyrektywy stanowił:
- „Państwa członkowskie podejmują niezbędne środki w celu zapewnienia, aby każdy posiadacz odpadów:
- przekazywał odpady prywatnemu lub państwowemu punktowi zbierania odpadów, lub przedsiębiorstwu, które wykonuje czynności wymienione w załączniku II A lub II B,
- lub
- odzyskiwał lub unieszkodliwiał je we własnym zakresie zgodnie z przepisami niniejszej dyrektywy”.
- 10 Artykuły 10 dyrektywy 75/442 stanowił, że wszelkie zakłady lub przedsiębiorstwa, które wykonują czynności unieszkodliwiania lub odzyskiwania odpadów określone w załączniku II B, muszą uzyskać zezwolenie od właściwych władz.
- 11 Wśród operacji wymienionych w załączniku II B znajdowało się, w pkt R10, „[r]ozprowadzanie na powierzchni do celów korzyści rolniczych lub prowadzące do poprawy stanu środowiska”.

12 Zgodnie z art. 11 ust. 1 i 2 dyrektywy 75/442:

„1. [...] następujące podmioty mogą być zwolnione z wymogu uzyskania zezwolenia nałożonego przepisami art. [...] 10:

[...]

b) przedsiębiorstwa lub zakłady wykonujące czynności odzyskiwania odpadów.

Niniejsze zwolnienie stosuje się wyłącznie:

— jeśli właściwe władze przyjęły ogólne zasady dotyczące każdego rodzaju działalności, ustanawiające rodzaje i ilości odpadów oraz warunki, na podstawie których dana działalność może być zwolniona z wymogu uzyskania zezwolenia,

oraz

— jeśli rodzaje i [lub] ilości odpadów oraz metody [...] odzyskiwania są takie, że pozwalają na spełnienie warunków nałożonych przepisami art. 4.

2. Przedsiębiorstwa lub zakłady określone w ust. 1 zostają zarejestrowane przez właściwe władze”.

Dyrektywa 91/676/EWG

13 Motyw szósty dyrektywy Rady 91/676/EWG z dnia 12 grudnia 1991 r. dotyczącej ochrony wód przed zanieczyszczeniami powodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego (Dz.U. L 375, s. 1) stanowi:

„[...] niezbędne jest, w celu ochrony zdrowia ludzi i zasobów żywych oraz ekosystemów wodnych, a także zabezpieczenia innych zgodnych z prawem sposobów wykorzystania wód, w celu zmniejszenia zanieczyszczenia wód spowodowanego lub wywołanego przez azotany pochodzące ze źródeł rolniczych oraz w celu zapobieżenia dalszemu takiemu zanieczyszczeniu; w tym celu ważne jest podjęcie środków dotyczących składowania i rolniczego wykorzystania [rozprowadzania] wszelkich związków azotu oraz dotyczących tego pewnych praktyk zagospodarowania gruntów”.

14 Artykuł 3 ust. 1 i 2 dyrektywy 91/676 stanowi:

„1. Wody dotknięte zanieczyszczeniami oraz wody, które mogą być dotknięte zanieczyszczeniami, jeśli nie zostaną podjęte działania w zastosowaniu art. 5, określane są przez państwa członkowskie zgodnie z kryteriami określonymi w załączniku I.

2. Państwa członkowskie [...] wyznaczają jako strefy podatne wszelkie znane obszary gleby w ramach ich terytoriów, z których mają miejsce spływy wód określonych zgodnie z ust. 1 i które przyczyniają się do zanieczyszczenia [...]”.

15 Artykuł 4 ust. 1 lit. a) wspomnianej dyrektywy przewiduje, że państwa członkowskie, w celu zapewnienia dla wszystkich wód ogólnego poziomu ochrony przed zanieczyszczeniem, ustanawiają zbiór lub zbiory zasad dobrej praktyki rolniczej, które mają zostać dobrowolnie wprowadzane w życie przez rolników i powinny zawierać postanowienia obejmujące co najmniej pozycje określone w części A załącznika II do tej dyrektywy. Pozycje zawarte we wspomnianej części A dotyczą w szczególności okresów, kiedy rozprowadzanie nawozu jest niewłaściwe, warunków rozprowadzania w zależności od rodzaju i stanu gruntów lub bliskości cieków wodnych, pojemności i konstrukcji pojemników do składowania odchodów zwierzęcych oraz procedury rozprowadzania.

- 16 Zgodnie z art. 5 ust. 1 i 4 dyrektywy 91/676 państwa członkowskie mają obowiązek ustanowić programy działania w odniesieniu do wyznaczonych stref zagrożenia, które muszą zawierać środki określone w załączniku III, a także środki określone w zbiorze(-ach) zasad dobrej praktyki rolniczej, z wyjątkiem tych, które zostały zastąpione środkami określonymi w tym załączniku. Środki, o których mowa w rzeczonym załączniku III, muszą – zgodnie z tym, co z niego wynika – zawierać zasady dotyczące w szczególności okresów, kiedy rozpraszanie niektórych rodzajów nawozu jest zakazane, pojemności zbiorników do przechowywania odpadów zwierzęcych, ograniczenia rozpraszania nawozów w ten sposób, aby zapewnić zrównoważoną obecność azotu w glebie, oraz maksymalnych ilości odchodów zwierzęcych, które można wykorzystać rolniczo w zależności od ich zawartości azotu.

Prawo irlandzkie

- 17 Ustawa o zarządzaniu odpadami z 1996 r. (Waste Management Act, 1996, zwana dalej „ustawą z 1996 r.”) została przyjęta w celu zapewnienia transpozycji dyrektywy 75/442. Artykuł 4 ust. 1 tej ustawy stanowi, co następuje:

„W niniejszej ustawie przez »odpady« należy rozumieć każdą substancję lub przedmiot należące do jednej z kategorii odpadów określonych w załączniku I lub znajdujące się w danym momencie w europejskim katalogu odpadów, które ich właściciel usuwa lub ma zamiar lub obowiązek usunąć, przy czym wszystko, co jest usuwane w charakterze odpadu, uznaje się za odpad w braku przeciwnego dowodu”.

- 18 Artykuł 51 ust. 2 lit. a) ustawy z 1996 r. stanowi:

„Z zastrzeżeniem postanowień lit. b) zezwolenie w zakresie odpadów [...] nie jest wymagane w celu unieszkodliwienia:

[...]

(iii) odchodów pochodzących od trzody chlewnej lub drobiu, takich jak obornik lub gnojowica [...]”.

- 19 Artykuł 52 Environmental Protection Agency Act 1992 (ustawy z 1992 r. o agencji ochrony środowiska, zwanej dalej „ustawą z 1992 r.”) stanowi, co następuje:

„1. [...] kompetencje [EPA] obejmują:

- a) udzielanie zezwoleń oraz regulację i kontrolę działań w obszarze ochrony środowiska,

[...]

2. Korzystając ze swoich kompetencji, [EPA]:

[...]

- b) uwzględnia konieczność osiągnięcia wysokiego poziomu ochrony środowiska i propagowania zrównoważonego rozwoju oraz takich samych procesów i mechanizmów, które jednocześnie zapewniają ochronę środowiska,

[...]”.

- 20 Sąd odsyłający stwierdza, że chociaż na mocy ustawy z 1992 r. wprowadzono system zezwoleń, który pod pewnymi względami był zbliżony do systemu przewidzianego w dyrektywie Rady 96/61/WE z dnia 24 września 1996 r. dotyczącej zintegrowanego zapobiegania zanieczyszczeniom i ich kontroli

(Dz.U. L 257, s. 26), transpozycja tejże dyrektywy do prawa irlandzkiego nastąpiła dopiero w 2003 r., w związku z czym zezwolenie będące przedmiotem postępowania przed sądem krajowym zostało wydane wyłącznie na podstawie przepisów krajowych przyjętych w celu transpozycji tej dyrektywy.

- 21 Sąd odsyłający podkreśla ponadto, że w dniu, w którym zezwolenie zostało wydane, dyrektywa 91/676 nie została jeszcze transponowana do prawa irlandzkiego oraz że żadne inne krajowe akty prawne nie regulowały wykorzystywania odchodów zwierzęcych jako nawozu na gruntach rolnych.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 22 Donal Brady prowadzi gospodarstwo intensywnej hodowli trzody chlewnej liczące 2000 loch.
- 23 W dniu 9 marca 1998 r. D. Brady złożył wniosek o zezwolenie na powiększenie gospodarstwa i napisał w nim, że zbudował na terenie gospodarstwa zbiorniki o pojemności umożliwiającej składowanie równowartości jego rocznej produkcji gnojowicy i zawarł z różnymi rolnikami umowy, zgodnie z którymi rolnicy ci zobowiązali się do zakupu gnojowicy w celu wykorzystywania jej jako nawóz na swoich gruntach.
- 24 Zezwolenie, które EPA wydała skarżącemu decyzją z dnia 22 października 1999 r., przewiduje w szczególności, że D. Brady ma obowiązek dopilnować, aby rolnicy, którym dostarcza gnojowicę, wykorzystywali ją w ścisłej zgodności z warunkami wymienionymi w zezwoleniu.
- 25 Na poparcie skargi wniesionej do High Court przeciwko wspomnianej decyzji D. Brady stwierdził po pierwsze, że gnojowica będąca przedmiotem postępowania przed sądem krajowym nie stanowi „odpadów” w rozumieniu dyrektywy 75/442 i ustawy z 1996 r., lecz produkt uboczny z jego gospodarstwa, który sprzedaje jako nawóz, co oznacza, że na mocy ustawy z 1992 r. EPA nie miała prawa do regulowania unieszkodliwiania lub odzyskiwania gnojowicy zgodnie z zasadami przewidzianymi w spornym zezwoleniu.
- 26 Po drugie, D. Brady twierdzi, że EPA nie jest uprawniona do nakładania na niego, pod sankcją karną, niemożliwego do wypełnienia obowiązku kontrolowania sposobu wykorzystywania gnojowicy, którą sprzedaje innym rolnikom, tym bardziej że Unia Europejska przyjęła specjalne regulacje mające zastosowanie do rozprowadzania odchodów zwierzęcych jako nawozu, tj. dyrektywę 91/676.
- 27 W tym względzie sąd odsyłający zauważył, że D. Brady utrzymywał, na poparcie swojej skargi, że warunki gospodarowania odpadami ujęte w spornym zezwoleniu skutkowałyby nałożeniem na niego między innymi następujących zobowiązań:

„[...]

- c) zapewnienie, aby nabywca nawozu nie rozrzucił go na gruntach niebędących przedmiotem jego posiadania, własności lub kontroli;
- d) dopilnowanie, aby nawozy nie były rozlewane na grunty, na których rozprowadzane są odpady pochodzące ze źródła zewnętrznego nieujętego w planie zarządzania składnikami odżywczymi, z wyjątkiem uzyskania zgody EPA;
- e) wcześniejsze uzgodnienie planu zarządzania składnikami odżywczymi na gruntach, które do niego należą i są uprawiane przez osoby, których nie kontroluje;
- f) monitorowanie użycia nawozu przez osoby nabywające go celem użycia na swoich gruntach i kierowania sposobem, w jaki ma być wykorzystany;

- g) monitorowanie wód powierzchniowych przepływających przez obszary, na których stosuje się tenże nawóz, tj. w miejscach niepodlegających kontroli strony skarżącej;
 - h) monitorowanie studni umiejscowionych na gruntach, na których nawóz jest rozrzucany, tj. na gruntach niepodlegających kontroli strony skarżącej;
 - i) ciągle prowadzenie rejestru stosowania nawozu w perspektywie kontroli przeprowadzanych przez EPA oraz w celach informacyjnych, przy czym chodzi o przedstawianie EPA sprawozdań miesięcznych. Rejestr musi zawierać dane na temat rolniczego wykorzystywania nawozu, które obejmują nazwisko osoby, która tym się zajmuje, warunki meteorologiczne i stan gleby w momencie wykorzystania, a także prognozy pogody na 24 godziny, zapotrzebowanie na składniki odżywcze na działkach indywidualnych i ilość nawozu użytego na tych działkach”.
- 28 Ponieważ High Court oddalił skargę D. Brady’ego, wniósł on odwołanie do Supreme Court. Na poparcie swojego odwołania przywołał on dwa zarzuty dotyczące, w pierwszym przypadku, naruszenia prawa przez High Court polegającego na przyjęciu zakwalifikowania gnojowicy produkowanej w jego gospodarstwie jako odpadów, a w drugim przypadku – na tym, że przy założeniu, iż gnojowica miałaby być jednak zakwalifikowana jako odpady, EPA nie jest uprawniona do obwarowania wydanego mu zezwolenia warunkami nakładającymi na niego obowiązek monitorowania działalności rozprowadzania odpadów prowadzonej przez osoby trzecie na gruntach do nich należących i ponoszenia za nią odpowiedzialności.
- 29 Supreme Court uważa, że chociaż wyroki z dnia 8 września 2005 r.: w sprawie C-416/02 Komisja przeciwko Hiszpanii, Zb.Orz. s. I-7487, i w sprawie C-121/03 Komisja przeciwko Hiszpanii, Zb.Orz. s. I-7569; jak również z dnia 18 grudnia 2007 r.: w sprawie C-194/05 Komisja przeciwko Włochom, Zb.Orz. s. I-11661; w sprawie C-195/05 Komisja przeciwko Włochom, Zb.Orz. s. I-11699; i w sprawie C-263/05 Komisja przeciwko Włochom, Zb.Orz. s. I-11745, zawierają różne przydatne informacje w tej kwestii, kwestia, czy gnojowicę będącą przedmiotem sprawy przed sądem krajowym należy uznać za odpady, pozostaje nierozstrzygnięta.
- 30 Zauważając, że ze wspomnianego orzecznictwa wynika w szczególności, iż gnojowica stanowi odpady, jeżeli musi być stale składowana, przez co wiąże się z ryzykiem zanieczyszczenia podobnym do tego, jakiemu prawo unijne chce zapobiegać, sąd odsyłający dąży w szczególności do ustalenia kryteriów pozwalających na sprawdzenie, czy taka sytuacja zaistniała w zawisłym przed nim sporze.
- 31 Sąd odsyłający zauważa po pierwsze, że skoro sprzedaż nawozów ma charakter sezonowy, duża ilość gnojowicy pochodzącej z działalności skarżącego w postępowaniu głównym powinna bezwzględnie prowadzić do długoterminowego składowania, które nie powinno jednak zazwyczaj przekraczać okresu dwunastu miesięcy oddzielającego dwa sezony rozprowadzania gnojowicy. Po drugie, sąd ten podkreśla, że nie posiada informacji, które pozwoliłyby mu stwierdzić, czy samo występowanie tego typu długoterminowego składowania w zbiornikach zatwierdzonych do tego celu powoduje lub może powodować zanieczyszczenie.
- 32 Ponadto przy założeniu, że gnojowica będąca przedmiotem postępowania głównego powinna być traktowana jako odpady, pojawia się pytanie, czy prawo unijne dopuszcza, by EPA obwarowywała zezwolenie na wykorzystanie warunkami, które faktycznie skutkują nałożeniem na D. Brady’ego obowiązków dotyczących ewentualnego późniejszego używania jego gnojowicy przez innych rolników, lub czy odpowiedzialność za takie używanie musi spoczywać na tych rolnikach.

- 33 W tych okolicznościach Supreme Court postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„W sytuacji braku rozstrzygającej interpretacji pojęcia »odpadu« w rozumieniu prawa Unii powstaje wątpliwość, czy państwo członkowskie jest upoważnione na podstawie prawa krajowego do nałożenia na producenta gnojowicy świńskiej obowiązku udowodnienia, że nie jest ona odpadem, czy też stwierdzenie posiadania przymiotu »odpadu« powinno się odbywać na podstawie obiektywnych kryteriów takich jak kryteria wskazywane w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. W związku z tym powstają następujące pytania:

- 1) Jeżeli stwierdzenie posiadania przymiotu »odpadu« powinno się odbywać na podstawie obiektywnych kryteriów takich jak kryteria wskazywane w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, to jakiego rodzaju pewności należy wymagać w zakresie dalszego wykorzystania świńskiej gnojowicy, którą posiadacz pozwolenia gromadzi i składa lub może składać przez okres do 12 miesięcy w oczekiwaniu na jego przekazanie użytkownikom?
- 2) Jeżeli gnojowica świńska jest odpadem lub zostanie uznana za odpad na podstawie właściwych kryteriów, czy zgodne z prawem jest nałożenie przez państwo członkowskie na jej producenta – który nie używa jej na własnych polach, lecz wyzbywa się jej na rzecz innych właścicieli gruntów w celu użycia w charakterze nawozu na należących do nich polach – osobistej odpowiedzialności za przestrzeganie przez tych użytkowników prawa Unii dotyczącego kontroli odpadów lub nawozów w celu zapewnienia, że wykorzystanie przez taką osobę trzecią tejże gnojowicy świńskiej do rozrzucenia na polach nie doprowadzi do pojawienia się ryzyka znacznego skażenia środowiska?
- 3) Czy wyżej wspomniana gnojowica świńska jest wyłączona z zakresu definicji »odpadów« na podstawie art. 2 ust. 1 lit. b) ppkt (iii) dyrektywy [75/442], przez wzgląd na fakt, że jest »już objęta inną legislacją«, a w szczególności dyrektywą [91/676], w sytuacji, gdy w chwili udzielenia pozwolenia Irlandia nie dokonała transpozycji dyrektywy [91/676], żadne inne przepisy krajowe nie regulowały stosowania gnojowicy świńskiej na polach w charakterze nawozu, a rozporządzenie (WE) nr 1774/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady [z dnia 3 października 2002 r. ustanawiające przepisy sanitarne dotyczące produktów ubocznych pochodzenia zwierzęcego nieprzeznaczonych do spożycia przez ludzi (Dz.U. L 273, s. 1),] nie zostało jeszcze przyjęte?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego

- 34 W zdaniu wprowadzającym i pytaniu pierwszym, które należy rozpatrywać razem, sąd odsyłający dąży co do zasady do ustalenia, po pierwsze, w jakich warunkach gnojowica produkowana w gospodarstwie intensywnej hodowli trzody chlewnej i składowana w oczekiwaniu na zbycie rolnikom w celu użycia jej przez nich jako nawozu na ich gruntach, może zostać uznana za „odpady” w rozumieniu dyrektywy 75/442, a w szczególności jaki jest wymagany stopień pewności, co się tyczy przewidywanego w ten sposób ponownego wykorzystania gnojowicy. Po drugie, sąd odsyłający dąży do ustalenia, w jakim stopniu ciężar dowodu, że wspomniane warunki zostały spełnione, może spoczywać na producencie gnojowicy.

W przedmiocie części pierwszej pytania pierwszego

- 35 Co się tyczy warunków, w jakich gnojowica świńska składowana przez producenta w oczekiwaniu na zbycie rolnikom, w celu jej użycia przez nich jako nawozu na ich gruntach, powinna być zakwalifikowana raczej jako „produkt uboczny” niż „odpady” w rozumieniu dyrektywy 75/442, należy

- przypomnieć, że art. 1 lit. a) akapit pierwszy tej dyrektywy określa odpady jako „wszelkie substancje lub przedmioty, należące do kategorii określonych w załączniku I, które ich posiadacz usuwa, zamierza usunąć [...]”.
- 36 Zarówno załącznik I, jak i wykaz odpadów zawarty w europejskim katalogu odpadów przyjętym na podstawie art. 1 lit. a) akapit drugi dyrektywy 75/442 mają jedynie charakter orientacyjny (zob. w szczególności wyrok z dnia 29 października 2009 r. w sprawie C-188/08 Komisja przeciwko Irlandii, pkt 33 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 37 Zatem okoliczność, że we wspomnianym katalogu znalazły się „odchody zwierzęce, gnojówka i obornik (łącznie z odpadami słomy), ścieki gromadzone osobno i oczyszczane poza terenem zakładu”, nie jest decydująca w zakresie oceny pojęcia odpadów. To ogólne pojęcie odchodów z hodowli nie uwzględnia bowiem warunków, w jakich odchody te są wykorzystywane, a które są czynnikiem decydującym przy takiej ocenie (zob. podobnie ww. wyrok z dnia 8 września 2005 r. w sprawie C-121/03 Komisja przeciwko Hiszpanii, pkt 66).
- 38 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem kwalifikacja odpadów w rozumieniu dyrektywy 75/442 wynika przede wszystkim z zachowania posiadacza i ze znaczenia pojęcia „usuwać”, o którym mowa w art. 1 lit. a) akapit pierwszy tej dyrektywy (zob. w szczególności wyroki: ww. z dnia 18 grudnia 2007 r. w sprawie C-194/05 Komisja przeciwko Włochom, pkt 32; z dnia 24 czerwca 2008 r. w sprawie C-188/07 Commune de Mesquer, Zb.Orz. s. I-4501, pkt 53).
- 39 Pojęcie „usuwać” należy interpretować nie tylko w świetle podstawowego celu dyrektywy 75/442, którym zgodnie z motywem trzecim jest „ochrona zdrowia ludzi i środowiska przed szkodliwymi skutkami spowodowanymi przez zbieranie, transport, unieszkodliwianie, magazynowanie oraz składowanie odpadów”, ale również w świetle art. 174 ust. 2 WE. Zgodnie z tym artykułem „polityka Wspólnoty w dziedzinie środowiska naturalnego stawia sobie za cel wysoki poziom ochrony, z uwzględnieniem różnorodności sytuacji w różnych regionach Wspólnoty. Opiera się ona na zasadzie ostrożności oraz na zasadach działania zapobiegawczego [...]”. Wynika stąd, że termin „usuwać”, a co za tym idzie pojęcie „odpadów” w rozumieniu tej dyrektywy nie mogą być interpretowane w sposób zawężający (zob. w szczególności ww. wyroki: z dnia 18 grudnia 2007 r. w sprawie C-194/05 Komisja przeciwko Włochom, pkt 33 i przytoczone tam orzecznictwo; w sprawie Commune de Mesquer, pkt 38, 39).
- 40 Trybunał orzekł w szczególności, że wśród okoliczności, które mogą stanowić wskazówkę występowania działania polegającego na usuwaniu, zamiaru usunięcia lub zobowiązania do usunięcia substancji lub przedmiotu w rozumieniu art. 1 lit. a) dyrektywy 75/442, znajduje się przypadek, w którym wykorzystywana substancja stanowi pozostałość z produkcji lub konsumpcji, to jest produkt, który nie był zamierzony jako taki (zob. w szczególności ww. wyroki: z dnia 18 grudnia 2007 r. w sprawie C-194/05 Komisja przeciwko Włochom, pkt 34 i przytoczone tam orzecznictwo; w sprawie Commune de Mesquer, pkt 41).
- 41 Wskazówkę taką może stanowić również fakt, że dana substancja stanowi pozostałość z produkcji, której ewentualne wykorzystanie musi odbywać się w warunkach zachowania szczególnej ostrożności ze względu na to, że jego skład stanowi zagrożenie dla środowiska (zob. wyroki: z dnia 15 czerwca 2000 r. w sprawach połączonych C-418/97 i C-419/97 ARCO Chemie Nederland i in., Rec. s. I-4475, pkt 87; z dnia 18 kwietnia 2002 r. w sprawie C-9/00 Palin Granit i Vehmassalon kansanterveystyön kuntayhtymän hallitus, Rec. s. I-3533, pkt 43).
- 42 Z orzecznictwa wynika również, że metoda przetwarzania lub sposób wykorzystywania substancji nie przesądza o uznaniu jej za odpady oraz że pojęcie odpadów nie wyklucza substancji i przedmiotów, które mogą zostać ponownie gospodarczo wykorzystane. System nadzoru i gospodarowania ustanowiony dyrektywą 75/442 ma bowiem na celu objęcie swym zakresem wszystkich przedmiotów i substancji, które ich właściciel usuwa, nawet jeżeli mają one wartość handlową i są gromadzone

z powodów handlowych do celów recyklingu, regeneracji lub ponownego wykorzystania (ww. wyroki: z dnia 18 grudnia 2007 r. w sprawie C-194/05 Komisja przeciwko Włochom, pkt 36 i 37; w sprawie Commune de Mesquer, pkt 40).

- 43 W świetle przywołanego orzecznictwa należy stwierdzić, że odchody zwierzęce pochodzące z gospodarstwa intensywnej hodowli trzody chlewnej, które nie stanowią głównego przedmiotu produkcji zakładanego przez rolnika prowadzącego to gospodarstwo, a którego ewentualne odzyskiwanie przez rozproszanie jako nawóz musi odbywać się w warunkach zachowania szczególnej ostrożności ze względu na to, że jego skład stanowi potencjalne zagrożenie dla środowiska, co wynika w szczególności z motywu szóstego dyrektywy 91/676 i regulacji wprowadzonej tą dyrektywą, należy uznać co do zasady za odpady (zob. analogicznie ww. wyroki: z dnia 18 grudnia 2007 r. w sprawie C-194/05 Komisja przeciwko Włochom, pkt 35 i przytoczone tam orzecznictwo; w sprawie Commune de Mesquer, pkt 41).
- 44 Z orzecznictwa Trybunału wynika jednak również, że w niektórych sytuacjach produkt, materiał lub surowiec pochodzący z procesu produkcji lub uzyskiwania, którego głównym celem nie było jego wyprodukowanie, mogą stanowić nie pozostałość produkcyjną, ale produkt uboczny, którego posiadacz nie zamierza „usunąć” w rozumieniu art. 1 lit. a) akapit pierwszy dyrektywy 75/442, ale który pragnie następnie wykorzystać lub wprowadzić do obrotu – w tym na potrzeby innych przedsiębiorców niż jego producent – na zasadach dla siebie korzystnych, pod warunkiem że jego ponowne wykorzystanie jest nie tylko możliwe, lecz pewne, nie wymaga jakiegokolwiek wstępnego przetwarzania i stanowi kontynuację procesu produkcji (zob. w szczególności ww. wyroki: z dnia 8 września 2005 r. w sprawie C-121/03 Komisja przeciwko Hiszpanii, pkt 58; z dnia 18 grudnia 2007 r. w sprawie C-194/05 Komisja przeciwko Włochom, pkt 38; w sprawie Commune de Mesquer, pkt 42).
- 45 Co się tyczy konkretnie odchodów zwierzęcych takich jak te, które są przedmiotem niniejszej sprawy, Trybunał orzekł już, że mogą one nie być zakwalifikowane jako odpady, jeśli używane są jako nawóz gruntowy w ramach zgodnego z prawem rozproszania na wyraźnie określonych terenach i jeśli ich przechowywanie ma miejsce wyłącznie dla potrzeb tego rozproszania (ww. wyrok z dnia 8 grudnia 2005 r. w sprawie C-121/03 Komisja przeciwko Hiszpanii, pkt 60).
- 46 Trybunał uściślił ponadto, że wniosków powyższych nie należy odnosić wyłącznie do odchodów zwierzęcych wykorzystywanych jako nawóz na terenach należących do tego samego gospodarstwa rolnego, które wytwarza te odchody. Dana substancja może nie być zakwalifikowana jako „odpady” w rozumieniu dyrektywy 75/442, jeśli wykorzystywana jest z pewnością dla potrzeb innych przedsiębiorców niż wytwórca tej substancji (ww. wyrok z dnia 8 grudnia 2005 r. w sprawie C-121/03 Komisja przeciwko Hiszpanii, pkt 61).
- 47 To sądy krajowe odpowiadają za kontrolę, przy uwzględnieniu wskazówek wynikających z orzecznictwa Trybunału i wszystkich okoliczności składających się na sytuację, którą muszą rozpoznać, rzeczywistego występowania produktu ubocznego, dbając w tym względzie o zagwarantowanie, że zakwalifikowanie produktu ubocznego ogranicza się do sytuacji spełniających wymogi przywołane w pkt 44 niniejszego wyroku.
- 48 Co się tyczy kontroli, czy ponowne wykorzystanie gnojowicy składowanej w oczekiwaniu na rozproszanie ma dostatecznie pewny charakter, należy przypomnieć na wstępie, że, jak wynika z orzecznictwa przywołanego w pkt 45 i 46 niniejszego wyroku, sama okoliczność, iż tego rodzaju ponowne wykorzystanie stanie się faktycznie całkowicie pewne dopiero wtedy, gdy zakładane operacje rozproszania będą miały rzeczywiście miejsce w wyniku interwencji nabywców będących osobami trzecimi, nie stanowi przeszkody w takim zakwalifikowaniu produktu ubocznego.

- 49 W istocie to, co się stanie z substancją lub przedmiotem w przyszłości, nie przesądza samo w sobie o ich ewentualnym statusie jako odpadów, o czym decyduje zgodnie z art. 1 lit. a) dyrektywy dokonanie czynności usuwania lub zamiar lub też obowiązek usunięcia przedmiotu lub substancji przez ich posiadacza (ww. wyrok z dnia 18 grudnia 2007 r. w sprawie C-194/05 Komisja przeciwko Włochom, pkt 49, 50 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 50 Należy ponadto uściślić w tym względzie, że gdyby sąd odsyłający miał dojść do wniosku, iż ponowne wykorzystanie gnojowicy zakładane przez D. Brady’ego wykazuje w niniejszym przypadku dostateczny stopień pewności, aby w okresie jej składowania przez zainteresowanego i do czasu jej faktycznego dostarczenia osobom trzecim mogła ona zostać uznana za produkt uboczny, którego zainteresowany nie zamierza „usunąć” w rozumieniu art. 1 lit. a) akapit pierwszy dyrektywy 75/442, lecz wykorzystać lub sprzedać, to taka okoliczność w żaden sposób nie przesądzałaby o tym, że gnojowica może stać się w danym przypadku odpadami po jej dostarczeniu, zwłaszcza gdyby miało się okazać, że ostatecznie została odprowadzona przez te osoby trzecie w sposób niekontrolowany do środowiska w warunkach, które pozwalają uznać ją za odpady (zob. podobnie ww. wyrok z dnia 8 września 2005 r. w sprawie C-416/02 Komisja przeciwko Hiszpanii, pkt 96).
- 51 W takim przypadku należałoby uznać zgodnie z orzecznictwem Trybunału, że tego, kto faktycznie znajduje się w posiadaniu produktów bezpośrednio przed tym, zanim stały się odpadami, należy uznać za „producenta” tych odpadów w rozumieniu art. 1 lit. b) dyrektywy 75/442 i zakwalifikować go na tej podstawie jako „posiadacza” w rozumieniu art. 1 lit. c) tej dyrektywy (zob. w szczególności ww. wyrok w sprawie Commune de Mesquer, pkt 74).
- 52 Aby sprawdzić, czy ponowne wykorzystanie gnojowicy poprzez jej rozproszanie przez innych rolników – tak jak zakładał to skarżący w postępowaniu głównym – ma dostatecznie pewny charakter, aby uzasadnić jej składowanie przez okres inny niż niezbędny do jej zgromadzenia w celu usunięcia, sąd odsyłający powinien natomiast, tak jak wynika to z orzecznictwa przywołanego w pkt 45 niniejszego wyroku, upewnić się w szczególności, że tereny rzeczonych rolników, na których gnojowica ma zostać ponownie wykorzystana, zostały wcześniej wyraźnie określone. Tego rodzaju określenie stanowi w istocie potwierdzenie, że ilości gnojowicy, która ma być dostarczona, są co do zasady faktycznie przeznaczone do wykorzystania do nawożenia gruntów tychże rolników.
- 53 Zatem producent gnojowicy, który zamierza składować ją przez okres dłuższy niż jest to konieczne do jej zgromadzenia w celu usunięcia, powinien posiadać wyraźne zobowiązania podmiotów do odbioru teje gnojowicy w celu użycia jej jako nawozu na odpowiednio określonych gruntach.
- 54 Co do warunku, również przywołanego w pkt 45 niniejszego wyroku, że składowanie odchodów z hodowli musi ograniczać się do potrzeb związanych z rozproszaniem, należy przypomnieć, że można go wyjaśnić zwłaszcza tym, że operacje składowania substancji w celu jej ponownego wykorzystania mogą, ze względu na ich długość, stanowić dla ich posiadacza obciążenie i być potencjalnym źródłem szkód środowiskowych, których unikanie jest właśnie celem dyrektywy 75/442 (zob. podobnie ww. wyrok z dnia 18 grudnia 2007 r. w sprawie C-194/05 Komisja przeciwko Włochom, pkt 40).
- 55 W tym zakresie sądy krajowe powinny upewnić się zwłaszcza, że instalacje do przechowywania, z których korzysta producent gnojowicy, są skonstruowane w sposób uniemożliwiający wyciek takiej substancji i jej przeniknięcie do gleby oraz posiadają dostateczną pojemność, aby można było składować w nich gnojowicę wytworzoną w oczekiwaniu na rzeczywiste jej przekazanie danym rolnikom.
- 56 Istotne jest również, aby faktyczne składowanie gnojowicy było ściśle ograniczone do potrzeb związanych z zakładanymi operacjami rozproszania, co wiąże się, po pierwsze, z wymogiem ścisłego ograniczenia składowanych ilości, tak aby cała ilość gnojowicy była przeznaczona do ponownego wykorzystania w ten sposób (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Palin Granit i Vehmassalon

kansanterveystyön kuntayhtymän hallitus, pkt 40), a po drugie, z koniecznością ograniczenia czasu składowania w zależności od tego, co jest konieczne w związku z sezonowym charakterem operacji rozprowadzania, tj. aby czas ten nie przekraczał tego, co jest wymagane, aby producent mógł wywiązać się z zobowiązań umownych w zakresie dostarczenia gnojowicy na potrzeby jej rozprowadzenia w bieżącym lub przyszłym okresie rozprowadzania.

- 57 Ponadto sądy krajowe powinny również sprawdzić, uwzględniając wszystkie istotne okoliczności, czy ponowne wykorzystanie gnojowicy przez dane osoby trzecie, zgodnie z założeniami producenta, może przynosić mu korzyść wykraczającą poza korzyść wynikającą z samej możliwości usunięcia tego produktu, przy czym taka okoliczność, o ile zostanie potwierdzona, zwiększa prawdopodobieństwo faktycznego ponownego wykorzystania (zob. podobnie ww. wyroki: z dnia 18 grudnia 2007 r. w sprawie C-194/05 Komisja przeciwko Włochom, pkt 52; w sprawie Palin Granit i Vehmassalon kansanterveystyön kuntayhtymän hallitus, pkt 37).
- 58 Zgodnie z orzecznictwem przywołanym w pkt 44 niniejszego wyroku można uznać, że gnojowica będąca przedmiotem postępowania przed sądem krajowym ma wartość produktu z ekonomicznego punktu widzenia wyłącznie pod warunkiem, że może ona zostać faktycznie wykorzystana lub być przedmiotem sprzedaży na warunkach korzystnych ekonomicznie dla jej posiadacza.
- 59 Do istotnych okoliczności, które sądy krajowe powinny uwzględnić na potrzeby sprawdzenia, czy rzeczone wymogi zostały spełnione, należy okoliczność, iż dane substancje stanowią przedmiot rzeczywistych transakcji handlowych i odpowiadają specyfikacjom nabywców (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Commune de Mesquer, pkt 47). W takiej perspektywie konieczne może okazać się przeprowadzenie analizy warunków, zwłaszcza finansowych, w których przeprowadzane są transakcje między producentem gnojowicy a jej nabywcami. Dotyczy to również obciążeń, zwłaszcza związanych ze składowaniem danych substancji, które ponosi posiadacz z tytułu ich ponownego wykorzystania, przy czym obciążenia te nie powinny okazać się dla niego nadmierne (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Commune de Mesquer, pkt 59).
- 60 W świetle powyższych uwag na pierwszą część pierwszego pytania należy odpowiedzieć, że art. 1 lit. a) akapit pierwszy dyrektywy 75/442 należy interpretować w ten sposób, iż gnojowica wytworzona w gospodarstwie intensywnej hodowli trzody chlewnej i składowana do czasu dostarczenia rolnikom w celu jej użycia przez nich jako nawozu na ich gruntach, nie stanowi „odpadów” w rozumieniu tego przepisu, lecz produkt uboczny, jeżeli producent zamierza sprzedać ją później na korzystnych dla siebie warunkach ekonomicznych, pod warunkiem że ponowne wykorzystanie gnojowicy jest nie tylko możliwe, lecz pewne, nie wymaga jakiegokolwiek wstępnego przetwarzania i stanowi kontynuację procesu produkcji. Sądy krajowe muszą sprawdzić, uwzględniając wszystkie istotne okoliczności charakteryzujące zawisłe przed nimi sprawy, czy te różne kryteria zostały spełnione.

W przedmiocie części drugiej pytania pierwszego

- 61 Co się tyczy określenia osoby, na której spoczywa ciężar dowodu spełnienia kryteriów, na podstawie których można uznać, zgodnie z orzecznictwem Trybunału przywołanym w pkt 44 niniejszego wyroku, że substancję należy zakwalifikować jako produkt uboczny, a nie jako „odpady” w rozumieniu dyrektywy 75/442, należy stwierdzić, że dyrektywa ta nie zawiera szczegółowych przepisów dotyczących tej kwestii. W tych okolicznościach sąd krajowy powinien zastosować przepisy występujące w jego własnym systemie prawnym, o ile nie zostanie przy tym naruszona skuteczność prawa Unii, a zwłaszcza dyrektywy 75/442, oraz zapewnione będzie poszanowanie zobowiązań wynikających z tego prawa (zob. podobnie ww. wymienione wyroki: w sprawie ARCO Chemie Nederland i in., pkt 70; z dnia 18 grudnia 2007 r. w sprawie C-194/05 Komisja przeciwko Włochom, pkt 44, 52, 53).

- 62 Z powyższego wynika w szczególności, że takie przepisy krajowe dotyczące ciężaru dowodu nie mogą prowadzić do nadmiernego utrudniania dowiedzenia, że substancje należy uznać za produkty uboczne w zastosowaniu kryteriów wynikających z rzeczonego orzecznictwa.
- 63 Z takim zastrzeżeniem należy przypomnieć, że Trybunał orzekł już, że nie są odpadami w rozumieniu dyrektywy 75/442 pochodzące z eksploatacji kopalni fragmenty kamienia i pozostałości piasku będące produktem działań wzbogacania minerałów, jeśli ich posiadacz używa ich zgodnie z prawem do niezbędnego zapełniania chodników tej kopalni i przedstawia wystarczające gwarancje dotyczące pochodzenia i faktycznego wykorzystania tych substancji, a ponadto podkreślił, że orzecznictwo to znajduje również zastosowanie do odchodów z hodowli (zob. ww. wyrok z dnia 8 września 2005 r. w sprawie C-121/03 Komisja przeciwko Hiszpanii, pkt 59, 60 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 64 Jak stwierdził rzecznik generalny w pkt 67 opinii, jest jasne, że co do zasady, w kwestii okazywania zamiaru, tylko posiadacz produktów może wykazać, że jego zamiarem nie jest usunięcie tych produktów, lecz umożliwienie ich ponownego wykorzystania w warunkach, które pozwalają zakwalifikować je jako produkty uboczne w rozumieniu orzecznictwa Trybunału.
- 65 W świetle powyższych uwag na drugą część pierwszego pytania należy odpowiedzieć, że prawo Unii nie sprzeciwia się temu, aby na producencie gnojowicy spoczywał ciężar wykazania, iż spełnione zostały kryteria pozwalające stwierdzić, że substancja taka jak gnojowica produkowana, składowana i sprzedawana w okolicznościach takich jak w postępowaniu głównym stanowi produkt uboczny, o ile nie prowadzi to do naruszenia skuteczności tego prawa, a zwłaszcza dyrektywy 75/442, oraz zapewnione zostanie przestrzeganie zobowiązań wynikających z tego prawa, a zwłaszcza obowiązku niepodporządkowywania przepisom tej dyrektywy substancji, które w zastosowaniu rzeczonych kryteriów należy uznać zgodnie z orzecznictwem Trybunału za produkty uboczne, do których dyrektywa ta nie ma zastosowania.

W przedmiocie pytania trzeciego

- 66 W pytaniu trzecim, które należy rozpatrzyć w drugiej kolejności, sąd odsyłający dąży co do zasady do ustalenia, czy art. 2 ust. 1 lit. b) ppkt (iii) dyrektywy 75/442 należy interpretować w ten sposób, że odchody z hodowli wytworzone w ramach hodowli trzody chlewnej usytuowanej w państwie członkowskim są „objęte inną legislacją” w rozumieniu tego przepisu, a co za tym idzie – wyłączone z zakresu stosowania dyrektywy 75/442 ze względu na obowiązywanie dyrektywy 91/676, uściślając ponadto, że ta ostatnia dyrektywa nie została jeszcze transponowana do prawa tego państwa członkowskiego.
- 67 W tym względzie należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, aby uznać sporne uregulowania wspólnotowe lub krajowe za „inną legislację” w rozumieniu art. 2 ust. 1 lit. b) ppkt (iii), winny one zawierać precyzyjne przepisy organizujące gospodarkę odpadami i zapewniające poziom ochrony środowiska co najmniej równy poziomowi wynikającemu z tej dyrektywy (zob. w szczególności ww. wyrok z dnia 8 września 2005 r. w sprawie C-121/03 Komisja przeciwko Hiszpanii, pkt 69 i przytoczone tam orzecznictwo; wyrok z dnia 10 maja 2007 r. w sprawie C-252/05 Thames Water Utilities, Zb.Orz. s. I-3883, pkt 34).
- 68 Trybunał uściślił ponadto, że prawodawca Unii przyjął regulację, zgodnie z którą w braku szczegółowego uregulowania wspólnotowego i – posiłkowo – szczegółowych przepisów krajowych, stosuje się dyrektywę 75/442, aby uniknąć sytuacji, w których zarządzanie odpadami nie podlega żadnym przepisom (zob. wyrok z dnia 11 września 2003 r. w sprawie C-114/01 AvestaPolarit Chrome, Rec. s. I-8725, pkt 50).

- 69 W ramach niniejszej sprawy nie ma zatem potrzeby wypowiedziania się w kwestii, czy dyrektywę taką jak dyrektywa 91/676 należy – przy założeniu, że dokonano jej transpozycji do prawa krajowego – uznać za „inną legislację” w rozumieniu art. 2 ust. 1 lit. b) dyrektywy 75/442, a wystarczy jedynie stwierdzić, że w przypadku gdy państwo członkowskie nie przyjęło środków niezbędnych do zagwarantowania wdrożenia tej dyrektywy, nie należy jej w żadnym razie traktować jako zapewniającej poziom ochrony środowiska co najmniej równy poziomowi wynikającemu z dyrektywy 75/442, wręcz przeciwnie – brak transpozycji oznacza, że w braku podlegania tejże dyrektywie gospodarka odchodami z hodowli będąca przedmiotem postępowania przed sądem krajowym nie podlegałaby żadnej innej legislacji.
- 70 W związku z powyższym na pytanie trzecie należy odpowiedzieć, że art. 2 ust. 1 lit. b) ppkt (iii) dyrektywy 75/442 należy interpretować w ten sposób, że w braku transpozycji dyrektywy 91/676 do prawa państwa członkowskiego nie można uznać, iż odchody z hodowli wytworzone w ramach hodowli trzody chlewnej usytuowanej w tym państwie członkowskim są w związku z obowiązywaniem tej dyrektywy „objęte inną legislacją” w rozumieniu wymienionego przepisu.

W przedmiocie pytania drugiego

- 71 W pytaniu drugim sąd odsyłający dąży co do zasady do ustalenia, czy przy założeniu, że gnojowicę wytworzoną i przechowywaną w gospodarstwie hodowli trzody chlewnej należy zakwalifikować jako „odpady” w rozumieniu dyrektywy 75/442, prawo Unii nie sprzeciwia się temu, aby państwo członkowskie nakładało na takiego producenta, który usuwa gnojowicę, zrywając ją rolnikom wykorzystującym ją jako nawóz na swoich gruntach, osobistą odpowiedzialność za przestrzeganie przez tych rolników prawa Unii dotyczącego gospodarowania odpadami i nawozami.
- 72 Tytułem wstępu należy stwierdzić, że – jak wynika z treści tego pytania oraz ze względów wynikających z decyzji odsyłającej – zostało ono zadane jedynie przy założeniu, że odchody z hodowli będące przedmiotem postępowania przed sądem krajowym należałoby zakwalifikować jako „odpady” w rozumieniu art. 1 lit. a) akapit pierwszy dyrektywy 75/442.
- 73 W tym względzie należy z góry zaznaczyć, że mając zwłaszcza na względzie odpowiedź udzieloną na trzecie pytanie, założenie takie oznacza, o ile zostanie potwierdzone, że przepisy dyrektywy 75/442 muszą mieć zastosowanie do sytuacji takiej jak ta, której dotyczy postępowanie główne.
- 74 Tymczasem należy przypomnieć, że zgodnie z art. 8 dyrektywy 75/442 państwa członkowskie muszą upewnić się, że „każdy posiadacz odpadów” albo sam je odzyskuje lub unieszkodliwia zgodnie z przepisami tej dyrektywy, albo przekazuje je prywatnemu lub publicznemu punktowi zbierania odpadów albo przedsiębiorstwu, które wykonuje czynności wymienione w załącznikach II A lub II B do tej dyrektywy. Takie zobowiązania nałożone na każdego posiadacza odpadów stanowią logiczne następstwo zakazu porzucania, wsypywania lub niekontrolowanego unieszkodliwiania odpadów przewidzianego w art. 4 tej dyrektywy (zob. w szczególności wyrok z dnia 7 września 2004 r. w sprawie C-1/03 Van de Walle i in., Zb.Orz. s. I-7613, pkt 56).
- 75 W niniejszej sprawie bezsprzeczne jest, że skarżący w postępowaniu głównym, który w żadnym razie nie zamierza sam zapewniać odzyskiwania lub unieszkodliwiania odpadów przez siebie wytworzonych, jako „posiadacz” rzeczonych odpadów i zgodnie z art. 8 tiret pierwsze dyrektywy 75/442 ma obowiązek przekazania ich prywatnemu lub publicznemu punktowi zbierania odpadów albo przedsiębiorstwu, które wykonuje czynności wymienione w załącznikach II A lub II B do tej dyrektywy.
- 76 W tym względzie należy zaznaczyć w pierwszej kolejności, że informacje zawarte w postanowieniu odsyłającym nie pozwalają stwierdzić, czy rolników, u których D. Brady zamierza usunąć swoją gnojowicę, można uznać za uprawnionych do przeprowadzania czynności odzyskiwania w rozumieniu wspomnianego art. 8.

- 77 Nic nie wskazuje bowiem na to, by rolnicy ci posiadali zezwolenie wymagane na mocy art. 10 dyrektywy 75/442 na potrzeby wykonywania takich czynności odzyskiwania. Informacje przedstawione Trybunałowi nie pozwalają też stwierdzić, czy ci sami rolnicy byli zwolnieni z wymogu posiadania zezwolenia zgodnie z warunkami przewidzianymi w tym względzie w art. 11 tej dyrektywy.
- 78 Jeżeli miałyby się potwierdzić, co w danym wypadku powinien sprawdzić sąd odsyłający, że rolnicy, na rzecz których D. Brady zamierza zbyć posiadane odpady, nie posiadają zezwolenia wymaganego w art. 10 dyrektywy 75/442 ani nie są zwolnieni z obowiązku jego posiadania, zgodnie z warunkami przewidzianymi w art. 11 ust. 1 i 2 tej dyrektywy oznaczałoby to, że art. 8 tej dyrektywy stanowi przeszkodę dla takiego zbycia, a co za tym idzie, dla sytuacji, w której zbycie to mogłoby być przedmiotem jakiegokolwiek zezwolenia wydanego przez organ taki jak EPA, bez względu zresztą na warunki wydawania takiego zezwolenia.
- 79 W drugiej kolejności należy dodać, że przy założeniu, że należałoby stwierdzić, iż dani rolnicy posiadają zezwolenie wymagane na mocy art. 10 dyrektywy 75/442 lub są należycie zwolnieni z obowiązku posiadania takiego zezwolenia i zarejestrowani zgodnie z przepisami art. 11 ust. 1 i 2 tej dyrektywy, przekazanie takim rolnikom rozpatrywanych odpadów przez D. Brady'ego nie mogłoby podlegać w jego przypadku warunkom mającym na celu nałożenie na niego odpowiedzialności za przestrzeganie unijnych przepisów dotyczących gospodarki odpadami i nawozami.
- 80 W tym względzie należy najpierw przypomnieć, że po przekazaniu odpadów na mocy art. 8 dyrektywy 75/442 przedsiębiorstwo posiadające zezwolenie na mocy art. 10 dyrektywy 75/442 lub zwolnione z obowiązku posiadania takiego zezwolenia zgodnie z art. 11 tej dyrektywy staje się „posiadaczem” danych odpadów. Z brzmienia art. 8 dyrektywy 75/442 wynika tymczasem, że na „posiadaczu odpadów” spoczywa w stosownym wypadku zapewnienie odzyskiwania takich odpadów zgodnie z przepisami tej dyrektywy.
- 81 Następnie z art. 8 w związku z art. 10 dyrektywy 75/442 oraz systematyki tych przepisów wynika, że w momencie gdy posiadacz odpadów przekazuje je przedsiębiorstwu posiadającemu zezwolenie wydane na mocy drugiego z tych przepisów, które pozwala mu odzyskiwać te odpady, jedynie to przedsiębiorstwo, nie zaś wcześniejszy posiadacz, jest odpowiedzialne za przeprowadzenie czynności odzyskiwania zgodnie ze wszystkimi warunkami, którym czynności te podlegają zarówno na mocy mających zastosowanie uregulowań, jak i tego zezwolenia.
- 82 Wreszcie z art. 8 w związku z art. 11 dyrektywy 75/442 oraz z ich systematyki wynika, że w przypadku gdy posiadacz odpadów przekazuje je przedsiębiorstwu zwolnionemu zgodnie ze wspomnianym art. 11 z obowiązku posiadania zezwolenia na potrzeby odzyskiwania tych odpadów, jedynie to przedsiębiorstwo, nie zaś wcześniejszy posiadacz, jest odpowiedzialne za przeprowadzenie czynności odzyskiwania zgodnie z ogólnymi przepisami i wymogami, do których odsyła art. 11, a także wszelkimi innymi przepisami prawa Unii regulującymi takie operacje.
- 83 W świetle powyższych uwag na pytanie drugie należy odpowiedzieć, że przy założeniu, iż gnojowicę wytworzoną i przechowywaną w gospodarstwie hodowli trzody chlewnej należy zakwalifikować jako „odpady” w rozumieniu art. 1 lit. a) akapit pierwszy dyrektywy 75/442:
- art. 8 tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że bez względu na warunki nie dopuszcza on udzielenia rzeczonemu posiadaczowi zezwolenia na usuwanie tych odpadów poprzez ich sprzedaż rolnikowi wykorzystującemu je jako nawóz na swoich gruntach, jeżeli okaże się, że rolnik ten ani nie posiada zezwolenia, o którym mowa w art. 10 wspomnianej dyrektywy, ani nie jest zwolniony z obowiązku posiadania takiego zezwolenia, ani zarejestrowany zgodnie z przepisami art. 11 tej dyrektywy; oraz

— art. 8 w związku z art. 10 i 11 wspomnianej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwiają się one temu, aby zbycie odpadów przez wspomnianego posiadacza na rzecz rolnika wykorzystującego je jako nawóz na swoich gruntach i posiadającego zezwolenie wymienione w art. 10 lub zwolnionego z obowiązku posiadania takiego zezwolenia i zarejestrowanego zgodnie z art. 11 było poddane warunkowi ponoszenia przez tego posiadacza odpowiedzialności za przestrzeganie przez rolnika przepisów mających zastosowanie do czynności odzyskiwania wykonywanych przez tego rolnika na mocy prawa Unii dotyczącego gospodarki odpadami i nawozami.

W przedmiocie kosztów

⁸⁴ Dla stron postępowania przed sądem krajowym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed tym sądem; do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż poniesione przez strony postępowania przed sądem krajowym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (czwarta izba) orzeka, co następuje:

- 1) Artykuł 1 lit. a) akapit pierwszy dyrektywy Rady 75/442/EWG z dnia 15 lipca 1975 r. w sprawie odpadów, zmienionej decyzją Komisji 96/350/WE z dnia 24 maja 1996 r., należy interpretować w ten sposób, że gnojowica wytworzona w gospodarstwie intensywnej hodowli trzody chlewnej i składowana do czasu jej dostarczenia rolnikom w celu jej użycia przez nich jako nawozu na ich gruntach nie stanowi „odpadów” w rozumieniu tego przepisu, lecz produkt uboczny, jeżeli producent zamierza sprzedać ją później na korzystnych dla siebie warunkach ekonomicznych, pod warunkiem że ponowne wykorzystanie gnojowicy jest nie tylko możliwe, lecz pewne, nie wymaga jakiegokolwiek wstępnego przetwarzania i stanowi kontynuację procesu produkcji. Sądy krajowe muszą sprawdzić, uwzględniając wszystkie istotne okoliczności charakteryzujące zawisłe przed nimi sprawy, czy te różne kryteria zostały spełnione.
- 2) Prawo Unii nie sprzeciwia się temu, aby na producencie gnojowicy spoczywał ciężar wykazania, iż spełnione zostały kryteria pozwalające stwierdzić, że substancja taka jak gnojowica produkowana, składowana i sprzedawana w okolicznościach takich jak w postępowaniu głównym stanowi produkt uboczny, o ile nie prowadzi to do naruszenia skuteczności tego prawa, a zwłaszcza dyrektywy 75/442, oraz zapewnione zostanie przestrzeganie zobowiązań wynikających z tego prawa, a zwłaszcza obowiązku niepodporządkowywania przepisom tej dyrektywy substancji, które w zastosowaniu rzeczonych kryteriów należy uznać zgodnie z orzecznictwem Trybunału za produkty uboczne, do których dyrektywa ta nie ma zastosowania.
- 3) Artykuł 2 ust. 1 lit. b) ppkt (iii) dyrektywy 75/442, zmienionej decyzją 96/350, należy interpretować w ten sposób, że w braku transpozycji do prawa państwa członkowskiego dyrektywy Rady 91/676/EWG z dnia 12 grudnia 1991 r. dotyczącej ochrony wód przed zanieczyszczeniami powodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego nie można uznać, iż odchody z hodowli wytworzone w ramach hodowli trzody chlewnej usytuowanej w tym państwie członkowskim są w związku z obowiązywaniem tej dyrektywy „objęte inną legislacją” w rozumieniu wymienionego przepisu.

- 4) Przy założeniu, iż gnojowicę wytworzoną i przechowywaną w gospodarstwie hodowli trzody chlewnej należy zakwalifikować jako „odpady” w rozumieniu art. 1 lit. a) akapit pierwszy dyrektywy 75/44, zmienionej decyzją 96/350:
- art. 8 tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że bez względu na warunki nie dopuszcza on udzielenia rzeczonemu posiadaczowi zezwolenia na usuwanie tych odpadów poprzez ich sprzedaż rolnikowi wykorzystującemu je jako nawóz na swoich gruntach, jeżeli okaże się, że rolnik ten ani nie posiada zezwolenia, o którym mowa w art. 10 wspomnianej dyrektywy, ani nie jest zwolniony z obowiązku posiadania takiego zezwolenia, ani zarejestrowany zgodnie z przepisami art. 11 tej dyrektywy; oraz
 - art. 8 w związku z art. 10 i 11 wspomnianej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwiają się one temu, aby zbycie odpadów przez wspomnianego posiadacza na rzecz rolnika wykorzystującego je jako nawóz na swoich gruntach i posiadającego zezwolenie wymienione w rzeczonym art. 10 lub zwolnionego z obowiązku posiadania takiego zezwolenia i zarejestrowanego zgodnie z rzeczonym art. 11 było poddane warunkowi ponoszenia przez tego posiadacza odpowiedzialności za przestrzeganie przez rolnika przepisów mających zastosowanie do czynności odzyskiwania wykonywanych przez tego rolnika na mocy prawa Unii dotyczącego gospodarki odpadami i nawozami.

Podpisy